

Vzdělání a mravnost

Jaroslav Mihule

Je mi ctí, že Vás mohu pozdravit jako představitel Karlovy univerzity, která se pyšní tím, že byla založena již v roce 1348. Zaznívá-li při jejích slavnostních shromážděních jazyk latinský, není to nostalgické zahledění do minulosti, i když vědomí tradice dává novým generacím křídla. Měla by to být spíš připomínka tradice, se kterou je doposud spojena celá naše země a s ní i toto město — Praga, mater urbium. Ať v Praze, ať v Brně, ať v malém historickém městě našeho státu — všude můžete nalézt ještě dnes na našich velebných chrámech i barokních palácích či jiných památkách symboly humanistické vzdělanosti v podobě latinských nápisů. Připomíná to doby, kdy vzdělanci hovořili v Evropě jedním jazykem, což ostatně — obrazně řečeno — je, nebo by mělo být cílem každého demokraticky smýšlejícího shromáždění, a tedy i Vašeho kongresu, konaného sub summis auspiciis rei publicae, jak dokládá přítomnost pana ministra školství ČR, ale i pod egidou Karlovy univerzity.

Univerzita se tak hlásí ke své tradiční povinnosti — totiž nabídnout prostor vzdělancům k disputaci, k výměně myšlenek ve svobodném prostoru, do něhož nesmí zasahovat státní moc. Je Vám možná známo, že podle naší ústavy a podle statutu Univerzity Karlovy nemá například policie právo vstoupit na akademickou půdu, tedy ani do tohoto sálu patřícího jedné z našich fakult. Toto konstatování pro Vás nemá být výzvou, abyste hleděli tohoto privilegia vzápětí využít nebo ho dokonce zneužít. Je to pouze ilustrace toho, jak pozoruhodnými právy i povinnostmi univerzity disponují.

A tu se dostávám k jádru jedné myšlenky, kterou bych rád v tomto vzácném shromáždění pronesl nahlas.

Rozhlédnete-li se totiž kolem sebe a zamyslíte-li se nad současným stavem našeho státu, nad stavem Evropy a světa, uvědomíte-li si viditelné kořeny dnešní situace na Balkáně či na Východě až třeba kdesi po čínskou hranici, neměla by Vám unikat jedna společná věc, skrývající se pod nánosem mnoha jevů podružných a dočasných.

Je to obecné zhroucení role vzdělaných vrstev společnosti.

Ony totiž jsou především zodpovědný za směr historického vývoje: zda povede směrem k obecnému blahu či k rozvratu státu nebo třeba k občanské válce.

Jejich hlavním zdrojem jsou v Evropě především tradiční univerzity jako hnací síla společnosti, mnohdy vstupující razantně do uzlových okamžiků dějin evropských národů. Prosazovala se implicitně vedle moci světské a duchovní v minulosti, ale poznamenává i pojetí moci výkonné, zákono-

dárné a soudní v přítomnosti. **Univerzita plní svou historickou úlohu tehdy a jen tehdy, je-li neúplatným strážcem pravdy, skutečného, netendenčního poznání.** Vede-li studenty a intelektuální veřejnost k racionálnímu uvažování před fanatismem každého druhu, brání-li nepřímou výbuchům nacionalismu, šovinismu, náboženské a rasové nesnášenlivosti, totalitním tlakům některých politických proudů. **Je-li překážkou pragmatickému chování, z něhož vyprchala víra v platnost morálních zásad.** Jak praví Immanuel Kant v Kritice praktického rozumu: „*Dvě věci naplňují mysl vždy novým a vrůstajícím obdivem a úctou, hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.*“ Zajímavé je, co k tomuto slavnému výroku Kant dodává: „Ta druhá věc jakožto inteligence zvedá nekonečně hodnotu mé osobnosti, v níž mi mravní zákon zjevuje život nezávislý na zvířecosti a i na celém světě, takže mé bytí, tímto zákonem účelně určené, není omezeno na podmínky a hranice tohoto života, nýbrž kráčí do nekonečna.“

Z toho vše lze vyvodit, že možná větší vinu na neblahém společenském vývoji, jehož jsme v dějinách zejména dvacátého století tolikrát byli angažovanými svědky, nemají v první řadě politici, vlády a generálové, ale my učitelé — a to v okamžiku, kdy dítěti nabídneme nejničivější zbraň — totiž artikulovanou řeč neovládanou však v pozadí dostatečně silně kodexem tolerance, morálky, kantovským kategorickým imperativem. A také neochvějnou vírou ve smysl pravdy a života v pravdě, tak jak pro toto přesvědčení šel na kostnickou hranici jeden z rektorů Karlovy univerzity.

To je, co jsem Vám chtěl říci v okamžiku, kdy zahajujete světový kongres srovnávací pedagogiky. Přeji Vám, abyste našli společnou řeč. Ať Vám je k tomu nápomocna spiritualita města i Karlovy univerzity, jež Vás zde při Vašem pobytu obklopí.

Quod bonum, felix, faustum fortunatumque eveniat.

*Úvodní slovo prorektora Karlovy univerzity
k mezinárodnímu kongresu srovnávací pedagogiky,
Praha 8. 7. 1992*